

Södertörns högskola | Institutionen för Genus, Kultur och Historia Kandidatuppsats
15 hp | Språk och Litteratur för blivande svensklärare | Vårterminen 2012

Tegnér i gymnasiet

**En komparativ studie av Tegnér's utrymme i gymnasiala
litteraturantologier samt läroplaner från 60-talet till våra dagar**

Av: Rebecca Ädel

Handledare: Eva Jonsson

Abstract

The purpose of this study is to present a comparative analysis of seven literature anthologies for the Upper Secondary School, from 1968-2004, to investigate how much space Esaias Tegnér is getting and how many and which of his works that is presented in these anthologies. The study is set against the hypothesis that Tegnér is getting a reduced space in the anthologies because of his connection to Romantic nationalism, which after World War II has been associated to the themes and ideology of the National Socialism. In view of this I have asked myself if Tegnér is getting a reduced space in the literature anthologies for the Upper Secondary School. My study shows that this is the case.

One can also see clear trends in a subjective approach towards the author. In the anthologies where Tegnér have had a strong prominent role, he is retaining his position even in later editions. Over the entire period of 1968-2004 he is getting a less prominent role, although he is generally presented as the greatest poet of his time.

I have also examined the discussion of Tegnér during that period to see if you can find any connection between the discussion about Tegnér and the change his work gets in the literature anthologies. The study also examines if the Upper Secondary School curriculum from 1965, 1994 and 2011, leaves any room to study the works of Tegnér in the literature teaching.

The first curriculum of the Upper Secondary School, highlighting Tegnér as a writer of particular importance and a part of the required literature reading. Later, less detailed curriculums, does not mention either authors or works. However, these curriculums can be interpreted in a way that Tegnér and his works still belongs to the literature teaching in Upper Secondary Schools

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	s. 4
1.1. Syfte och frågeställning	s. 6
1.2. Teori	s. 6
1.3. Tidigare forskning	s. 7
1.4. Metod, material och urval	s. 11
1.5. Validitet och tillförlitlighet	s. 13
2. Resultat och analys	s. 15
2.1. Gymnasieskolans antologier	s. 15
2.1.1. <i>Dikt och tanke</i> 1968 och 1978	s. 15
2.1.2. <i>Dröm och verklighet</i> 1968	s. 16
2.1.3. Dialogserien <i>Antologi för gymnasieskolan</i> 1977 och 1989	s. 16
2.1.4. <i>Levande texter</i> 1998 och 2004	s. 17
2.2. Gymnasieskolans läroplaner	s. 21
2.2.1. Läroplanen för gymnasieskolan 1965 Från <i>Dikt och tanke</i> till Dialog med utgångspunkt i Lgy 65	s. 21 s. 23
2.2.2. Läroplanen för gymnasieskolan 1994 Från <i>Dikt och tanke</i> till <i>Levande texter</i> med utgångspunkt i Lpf 94	s. 26 s. 27
2.2.3. Läroplanen för gymnasieskolan 2011 <i>Levande texter</i> med utgångspunkt i Gy 11	s. 29 s. 30
3. Diskussion	s. 33
4. Slutsats och sammanfattning	s. 36
5. Käll- och litteraturförteckning	s. 37

Bilagor

1. Inledning och bakgrund

Den svenske författaren Esaias Tegnér har sedan 1800-talet besuttit rollen som Sveriges nationalskald, en position han behöll i 100 år efter sin död 1846.¹ Sedan hände något.

1964 genomgick realskolan en reform då det tidigare fackgymnasiet, handelsgymnasiet och tekniska gymnasiet fördes samman till en gymnasieskola med fem olika inriktningar². Detta innebar även att den första läroplanen skrevs, vilken inte var lika nationellt betonad som realskolans metodiska anvisningar vilka bland annat gav förslag på lämplig skönlitteratur till undervisningen³ och som underströk strävan efter att ”*stärka och fördjupa intresset för svenskt språk, svensk litteratur och bildande läsning i allmänhet*”.⁴ 1968 skedde en ny reformering då även yrkesskolan integrerades i organisationen. Detta kom att bli den nya gymnasieskolan.⁵

Den nya gymnasieskolans läroplan, Lgy 65, betonade inte endast den svenska litteraturen och dess historia, utan även den utomnordiska litteraturen och en kännedom om världslitteraturens mest betydelsefulla verk.⁶ Den litterära kanon, i vilken Tegnér ingick, ifrågasattes. Kanske innebar denna internationalisering av litteraturen att svenska författarskap var tvungna att ge plats åt nya?

Tegnér har ända sedan sin tid setts som Sveriges nationalskald, vilket gör att hans författarskap är intressant att undersöka. Att han tillhörde 1800-talets nationalromantiker har troligtvis inte varit till hans fördel då man efter andra världskriget sammankopplade den nationalromantiska tematikens nationalism och offervilja för det egna landet⁷ med 40-talets nationalsocialistiska ideologi och världsåskådning på samma sätt som man gjort med Nietzsche.⁸

Är det så att Tegnér sakta försvinner ut ur gymnasieskolans litteraturantologier och att den koppling hans verk har fått till nationalsocialismen, samt internationaliseringen av litteratur i

¹ Hägg, Göran (1996) *Den svenska litteraturhistorien* s. 216; Bergsten, Staffan (2007) *Den svenska poesins historia* s. 146

² http://www.lararnashistoria.se/article/larovarkens_utveckling

³ Lewan, Bengt (1972) *Tegnér i skolan. Målsättningar i litteraturundervisningen 1840-1970* s. 50

⁴ Danielsson, Annica (1988) *Tre antologier – tre verkligheter. En undersökning av gymnasiets litteraturförmedling 1945-1975*. Diss. s. 29

⁵ http://www.lararnashistoria.se/article/larovarkens_utveckling

⁶ Lgy 65 s. 81

⁷ Danielsson, 1988 s. 109

⁸ Brennecke, Detlef (1983) ”Är Tegnér en humbug? Den svenske klassikern i nutida författaropinion” i *Tegnérbildens förvandlingar: Föreläsningar hållna vid Tegnérsymposiet i Lund 11-13 november 1982*. s. 133

allmänhet, kan vara orsaken till detta? Av denna anledning skulle det vara intressant att undersöka Tegnér's utrymme i gymnasiala antologier för att se om min hypotes stämmer. Kanske har även andra nationalromantiker gått ett liknande öde till mötes? Tegnér ska därför endast ses som ett exempel bland de nationalromantiska svenska författarskapen.

En fråga som är svår att bortse från är i vilken utsträckning antologiförfattarnas subjektivitet lyser igenom i läromedlen? För varje antologi som skrivs görs ett visst urval, vilket bidrar till kanonetableringen. Intressant vore att se om detta urval förändras på ett liknande sätt som debatten kring olika verk och författarskap. Hur har 60-talets syn på Tegnér påverkat hans utrymme i antologierna? Och har synen på Tegnér förändrats på 00-talet och syns denna förändring i antologierna? Hur ser Tegnér's utrymme i dagens läroplan ut gentemot för 50 år sedan?

Sedan 60-talet har gymnasieskolan haft tre helt olika läroplaner. Först Lgy 65, vilken reviderades på 70-talet och blev Lgy 70, dock utan förändringar i kursplanernas innehåll.⁹ 1994 kom den inte lika detaljstyrda läroplanen Lpf 94 och 2011 kom den som brukas idag, Gy 11.

Även om läroplanen idag inte uttryckligen beskriver vilka verk och författare som bör läsas, kan man tänka sig att den är formulerad på ett sätt som skapar utrymme för att tolka läroplanen utifrån olika författarskap. Vilka tillhör egentligen de *centrala svenska författarskapen*, vilka man i de två senaste läroplanerna ska ha kännedom om i gymnasieskolan? Och om nu Tegnér räknas till en av dessa – vilka av hans verk får då representera honom?

⁹ Danielsson, 1988 s. 30

1.1. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att med hjälp av en komparativ metod göra en läromedelsanalys över Esaias Tegnér's utrymme i sju litteraturantologier för gymnasieskolan från 1968-2004, för att ställa dessa mot 65-, 94- och 11-års läroplaner.

Frågorna jag vill söka svar på är:

- Vilket utrymme får Tegnér's verk i de olika antologierna och har det förändrats?
- Vilka av hans verk ges utrymme i de olika antologierna och har urvalet förändrats?
- Vad finns det, enligt de olika läroplanerna från -65, -94 och -11, för utrymme att läsa Tegnér i svenskundervisningen i gymnasieskolan?
- Kan man se ett samband mellan Tegnér's utrymme i de olika antologierna, hans utrymme i läroplanerna samt den debatt som förts kring honom av antologiförfattare och litteraturhistoriker?

1.2. Teori

Enligt litteraturhistorikern Staffan Bergsten går det "en obruten linje från det tidiga 1800-talets teori om en folksjäl och från den tidens renässans för germansk mytologi via Wagners Nibelungenoperor till Hitlererans rasideologi och offentliga dramaturgi". Han förklarar att göticismen, inom vilken Tegnér var den främste poeten, kan kännas "rent av anstötlig" mot bakgrund av nationalsocialismens svärmeri för den ariska rasen.¹⁰

Litteraturhistorikern Detlef Brennecke menar att Tegnér's situation är densamma som Nietzsches¹¹, i och med att nationalsocialismen anammat nationalromantikens tematik om bland annat folksjälen och Nordens överlägsenhet, har Tegnér och hans verk kopplats ihop med den nationalsocialistiska ideologin, vilken man med alla medel har försökt att bekämpa efter andra världskrigets slut.

Den framlidne statsvetaren och författaren Herbert Tingsten (1896-1973), menade i sin tur att nationalismen förr var det mest använda propagandaverktyget i läroböckerna.¹² Detta lever

¹⁰ Bergsten, 2007 s. 143

¹¹ Brennecke, 1983 s. 133

¹² Tingsten, Herbert (1969) *Gud och fosterlandet. Studier i hundra års skolpropaganda.* s. 16

kvar sedan 1800-talets fosterländska ideal och starka nationella strömningar¹³ vilka har gjort att denna typ av författare har använts flitigt i ett patriotiskt uppfostrande syfte¹⁴ fram till efterkrigstiden då skolan ville ändra riktlinje mot en mer jämlik undervisning, menar litteraturhistorikern Lars Brink.¹⁵

Mot bakgrund av detta är det intressant att undersöka hur Tegnér's utrymme och urval i de gymnasiala läroböckerna har förändrats sedan 1960-talet då den första gymnasiala läroplanen skrevs.

1.3. Tidigare forskning

Bland den forskning som undersökt gymnasiets litteraturförmedling, dess litterära kanon samt hur dessa förhåller sig till skolans styrdokument, finns bland andra Annica Danielssons med sin avhandling *Tre antologier - tre verkligheter. En undersökning av gymnasiets litteraturförmedling 1945-1975* (1988). Danielsson studerar i sin avhandling de mest använda antologierna under perioden, vilka hon ställer mot skolans läroplan för att "kunna ge en bild av utvecklingen på läromedelsområdet under ett dynamiskt skede i svenskämnets historia".¹⁶

I sin avhandling undersöker hon bland andra Josua Mjöberg's antologier *Äldre svensk litteratur* (1937-48) och *Svensk litteratur* (1930-52, 1955-65), i vilka Mjöberg lägger tyngdpunkten på Tegnér, Geijer, Rydberg och Kellgren och således förmedlar ett nationellt, för tiden väletablerat urval, med en konservativ hållning och en utmärkande 1800-talsidealism.¹⁷ Hon undersöker även 1955-års upplaga av Gunnar Tideströms och Bernhard Tarschys *Dikt och tanke*, i vilken hon menar att man kan se en förändring av det svenska urvalet och den patriotiska och fosterländska diktningen, vilken får ett förminskat utrymme på grund av antologins internationella inriktning¹⁸. Den sista antologin *Svenska för gymnasiet* av författargruppen Bengt Brodow, 1966-70 och 1971-73, menar hon inte ger något större utrymme för den fosterländska diktningen alls, utan fokus har hamnat på att tillgodose elevernas behov av upplevelse, i vilken denna typ av diktning inte får plats på grund av att

¹³ Brink, Lars (1992) *Gymnasiets litterära kanon. Urval och värderingar i läromedel 1910-1945*. Diss. s. 41ff

¹⁴ Brink, 1992 s. 14

¹⁵ Brink. 1992 s. 47

¹⁶ Danielsson, 1988:11

¹⁷ Danielsson, 1988 s. 249f

¹⁸ Danielsson, 1988 s. 51

den kulturförmedlande funktionen i läromedlen blivit tvungna att lämna plats åt samtida strömningar.¹⁹

Danielsson förklarar vidare att det nästan är regel att ha ett dominerande läromedel i skolorna under en lång period²⁰, vilket gör att det blir intressant att studera hur dessa förhåller sig till läroplanen. Hon betonar även antologiförfattarnas svårigheter med att vara objektiva genom att citera Josua Mjöberg, från 1937. Han förklarar att urvalet av litteratur "måste bli subjektivt", då han inte på annat sätt vet hur han ska förhålla sig till vad som passar en ung läskrets.²¹ Hon fortsätter med att förklara att *Dikt och tanke* (1955) samt *Svenska för gymnasiet* (1966-73) har varit mönsterbildande för senare antologiutgivare.²²

Lars Brink menar i sin avhandling *Gymnasiets litterära kanon. Urval och värderingar i läromedel 1910-1945* (1992), att skolans litteraturundervisning bidrar till en kanondebatt. Detta genom att antologiförfattarna bygger urvalsmetoden i sina verk på egna värderingar.²³ Han förklarar att varje utgivet läromedel förutsätter ett urval och att var gång en redaktör inkluderar eller utesluter ett verk eller en författare ur en antologi, deltar denna i kanonetableringen.²⁴

Brinks syfte med avhandlingen är att undersöka om det fanns en litterär kanon i gymnasieskolan 1910-45, och att studera hur den bildas och förändras. För att studera kanonförändringar menar han att man undersöker författarskap och deras väg in och ut ur litteraturantologierna.²⁵

Bland ytterligare forskning kan även nämnas Charlotte Flyckeberg och Inga-Lena Gullbrands magisteruppsats *Kanon eller kakofoni? Synen på litteratur i kulturpolitik och gymnasieskolan på 1970-talet och 1990-talet* (1998), vars syfte är att belysa den litteratursyn kulturpolitiska dokument, gymnasieskolans styrdokument samt läromedelsförfattarna förmedlar²⁶. Flyckeberg och Gullbrand förklarar att det finns, vad de benämner "gate keepers", inom skolans litteraturundervisning; personer med stort inflytande över skolans läromedel. Som exempel på en sådan person nämner de Bernhard Tarschys, en av redaktörerna till antologin

¹⁹ Danielsson, 1988 s. 253, 256

²⁰ Danielsson, 1988 s. 13

²¹ Danielsson, 1988 s. 32

²² Danielsson, 1988 s. 256

²³ Brink, 1992 s. 13

²⁴ Brink, 1992 s. 17

²⁵ Brink, 1992 s. 18

²⁶ Flyckeberg Charlotte och Gullbrand Inga-Lena (1998) *Kanon eller kakofoni? Synen på litteratur i kulturpolitik och gymnasieskolan på 1970-talet och 1990-talet*. Magisteruppsats. s. 1f

Dikt och tanke. Tarschys ska inte endast ha sammanställt den litteraturantologi som hängt med i skolorna sedan 50-talet, han var även med i den kommitté som utarbetade realskolans *metodiska anvisningar* under tiden 1956-59, då hans antologi var ledande i skolan.²⁷ Enligt Flyckeberg och Gullbrand är det inte helt ovanligt att antologiförfattarna är med och utarbetar skolans kursplaner i ämnet. Även Brodow, författaren till 70-talets mest använda antologi, *Svenska för gymnasiet*, är ett exempel på detta.²⁸

Flyckeberg och Gullbrand har undersökt de två ledande läromedlen under 70-talet, *Svenska för gymnasiet* av Brodow (1971-73) och Dialogseriens *Antologi för gymnasiet* av Widing m.fl. (1989) samt Sven Östling och Bengt Nordings läromedelsserie *Allsvenska* (1974-77) bestående av fem antologier. Antologierna från 80-talet består av Anita Danielsson och Ulla Siljeholms antologier *Språket och människan* (1996) samt *Språk, litteratur och samhälle* (1997), i vilka författarskap som antologiredaktörerna ansett varit banbrytande lyfts fram, men även sådan litteratur som ansetts vara viktig för vårt ”inhemska kulturarv”, i vilket bland andra Tegnér ingår, dock endast i ytterst liten utsträckning och som förmedlare av romantiken och nationalismens historiska sammanhang. Också Svante Skoglunds fristående antologier för gymnasiet *Texter och tankar* (1996-97) undersöks. Flyckeberg och Gullbrand menar avslutningsvis att upplösningen av kanon fortsätter i en allt mer ökad takt²⁹.

Bland forskning med fokus på Tegnér är Bengt Lewan, författare till *Tegnér i skolan. Målsättningar i litteraturundervisningen 1840-1970* (1972) en av de mest intressanta för min studie, tillsammans med Detlef Brenneckes ”Är Tegnér en humbug? Den svenske klassikern i nutida författaropinion” i *Tegnérbildens förvandlingar. Föreläsningar hållna vid Tegnérsymposiet i Lund 11-13 november 1982* (1983).

Lewan menar att läroböckerna ger den mest korrekta bilden av hur Tegnér betraktats i skolan då dessa för läraren är vägledande.³⁰ Troligtvis syftar Lewan på de litteraturhistoriska läroböckerna i vilka man kan läsa om de olika författarna. Dock visar antologierna i vilken utsträckning man bör läsa verk av författarna genom att presentera ett visst urval i ett visst omfång. Det utrymme författarnas verk får, ger liksom författarporträtten en god bild av hur en författare betraktas i skolorna. Vidare förklarar Lewan att läraren är beroende av det

²⁷ Danielsson, 1988 s. 254

²⁸ Flyckeberg & Gullbrand, 1998 s. 18

²⁹ Flyckeberg & Gullbrand, 1998 s. 80, 89

³⁰ Lewan, 1972:20

litteraturhistoriska material som sätts i händerna på denne och att urvalsprincipen, från och med sekelskiftet, har förändrats från att bilda och fostra till att uppfylla ett estetiskt värde.³¹

Brennecke i sin tur, förklarar att man idag har ett spänt förhållande till Tegnér och därför behandlar honom som läromedelsförfattaren och redaktören Lars Ardelius gör, om man gör det alls.³² Brennecke syftar på *Författarnas litteraturhistoria* (1977) där Ardelius förklarar att ingen ville skriva om Tegnér, vilket inte förvånade honom, men att alla ändå ansåg att han borde vara med, vilket slutade med att Ardelius själv fick ta på sig uppgiften. Ardelius fortsätter med att berätta sina egna erfarenheter av Tegnér där han förklarar att Tegnér verkade vara "en typisk tönt", samt "mossig", och "högmödig".³³ Också Engström ska i samma antologi ha kallat Tegnér för lat och högdragen.³⁴ Vidare använder Ardelius uttryck som "löjligt romantiserad", "pornografisk" och "pervers" då han talar om verseposet *Frithiofs saga*. Tegnér's diktning är, enligt Ardelius "banal och trivial men aldrig helt ointressant [min kursivering]". Ardelius anser även att Tegnér's dikter är "avväpnande enkla. Och barnsliga".³⁵ Han frågar sig även hur Tegnér har blivit förstådd av allmänheten, på vilket han själv svarar: "Tämligen illa vågar jag påstå" och menar att "de konservativa har halvt älskat ihjäl honom, de radikala har avfärdat honom utan större betänkligheter".³⁶

Brennecke anser att litteraturhistorikernas och författarnas beskrivningar av Tegnér är ensidiga och föraktfulla och att det inom den svenska litteraturen finns en "trend att förolämpa Tegnér så fort hans namn nämns".³⁷ Enligt Brennecke ska även litteraturhistorikern Carl Fehrman, i *Svenska Dagbladet*, den 17 april 1976, ha förklarat att samtida diktares anspelningar på Tegnér är "nästan utan undantag med negativa eller ironiska förtecken".³⁸ Brennecke fortsätter sitt utlägg om synen på Tegnér med att jämföra hans situation med synen på Nietzsche. I och med att man efter andra världskriget kopplat Tegnér's verk till 40-talets nationalsocialistiska ideologi och världsåskådning, är det enligt Brennecke svårt att tala fördomsfritt om Tegnér och hans verk.³⁹

³¹ Lewan, 1972 s. 24, 59

³² Brennecke, Detlef (1983) "Är Tegnér en humbug? Den svenske klassikern i nutida författaropinion" i *Tegnérbildens förvandlingar: Föreläsningar hållna vid Tegnérsymposiet i Lund 11-13 november 1982*. s. 117

³³ Ardelius, Lars (red.) (1977) *Författarnas litteraturhistoria*. s. 241, 250

³⁴ Brennecke, 1983 s. 123

³⁵ Ardelius, 1977 s. 241-243, 249

³⁶ Ardelius, 1977 s. 253

³⁷ Brennecke, 1983 s. 117, 124

³⁸ Brennecke, 1983 s. 136

³⁹ Brennecke, 1983 s. 133

1.4. Metod, material och urval

Jag kommer med hjälp av en komparativ metod att göra en läromedelsanalys av sju stycken litteraturantologier för gymnasieskolan från åren 1961-68, 1966-68, 1977-79, 1978-84, 1989-90, 1998 och 2004. Bland dessa är tre av verken senare upplagor av samma serie. Detta med anledning av att jag finner det intressant att se om det skett någon förändring i de olika upplagorna. *Dröm och verklighet* (1968) är den enda av antologierna som ensam får presentera sin serie då någon senare upplaga inte har tryckts.

Jag kommer att undersöka vilket utrymme Tegnér får i de olika antologierna, vilka verk som ges utrymme och om det har förändrats över tiden. Därefter kommer jag att ställa analysen mot den diskussion som förts kring Esaias Tegnér i litteraturhistorien, samt diskutera urvalet med utgångspunkt i Läroplanerna från 1965, 1994 och 2011, för att se om det enligt läroplanerna finns något utrymme att läsa Tegnér i skolan. Med den diskussion som förts kring Esaias Tegnér's utrymme i litteraturhistorien, menar jag den, av litteraturhistorikerna, subjektiva bild av Tegnér, som Lewan och Brennecke lyfter fram i sina båda verk, vilket även undersökningarna av Flyckeberg och Gullbrand, Danielsson och Brink underbygger.

I min analys av läromedlen kommer jag att använda mig av olika kvantitativa mätmetoder. Enligt Brink är ett sätt att undersöka vilket omfång författarna i olika antologier får att se hur många sidor deras författarskap tilldelas.⁴⁰ Danielsson använder sig av en liknande mätmetod då hon räknar författarskapets procentuella utrymme.⁴¹ Även Flyckeberg och Gullbrand använder en kvantitativ mätmetod, men menar att denna kan vara problematiska då läromedlen sällan består av löpande text, utan är uppbyggda av en ”avancerad lay-out teknik” med varierande text- och typsnitt samt bilder och kollage.⁴² Ytterligare ett problem med denna mätmetod är att olika verk tar olika mycket utrymme, exempelvis kan en dikt ta betydligt mindre utrymme än ett novell- eller romanutdrag, vilket även Brink lyfter fram.⁴³

Även om den kvantitativa mätmetoden är problematisk, kommer jag att inleda varje analys med denna då jag anser att **sidantalet** kan ge en fingervisning om hur stort utrymme de olika antologierna tilldelar Tegnér's verk. Jag har räknat ut hans procentuella utrymme genom att räkna hur många procent Tegnér's tilldelade sidor är av hela antologiseriens sidor. Därefter kommer jag att studera **antalet** verk, om verken presenteras i sin helhet eller som utdrag, samt

⁴⁰ Brink, 1992 s. 194

⁴¹ Danielsson, 1988 s. 48ff

⁴² Flyckeberg & Gullbrand, 1998 s. 3

⁴³ Brink, 1992 s. 193ff

vilka verk läromedelsförfattarna väljer att presentera. Verk innefattar i Tegnér's fall dikter, brev och tal. Jag kommer även att räkna eventuella bilder och arbetsuppgifter som handlar om Tegnér.

I mitt val av antologier beslöt jag mig för att försöka hitta antologier från varje decennium med start på 60-talet. En av anledningarna till att jag valde just detta årtionde beror på att det under denna period pågick en kulturpolitisk omvälvning, vilken innebar att den traditionella kulturpolitiken med sin svenska litterära kanon som utformats under 1800-talet, ifrågasattes.⁴⁴ Dessutom kom den nya gymnasireformen med en ny läroplan 1965.

Det är ofta svårt att motivera sitt urval. Lars Brink som undersökt gymnasiets litterära kanon i läromedel mellan 1910 och 1945 förklarar att de årsredovisningar över skolans läromedel som tidigare registrerats, upphörde i och med den nya gymnasireformen. Katalogerna har dock funnits kvar en tid efter detta, men slutade att tryckas på 70-talet, vilket har gjort att dagens katalogsökningar både brister i kvalitet och är svårtillgängliga.⁴⁵

Jag fick hjälp av Kungliga Biblioteket med att göra en katalogsökning för att finna de största antologierna på 60- till 80-talet. Detta visade sig dock vara lättare sagt än gjort. Jag fick två länkar med listor över antologier som enligt Kungliga biblioteket haft en stor efterfrågan under årtiondena (bilaga 1), varpå jag sållade dessa efter hur många bibliotek som köpt in de olika antologierna. Genom detta fick jag fram *Dikt och tanke: Litteratururval för gymnasieskolans tre- och fyraåriga linje 1*, av Gunnar Tideström och Bernhard Tarschys, utgiven av Liber (1961-68), *Dröm och verklighet. Nordisk och utländsk skönlitteratur belyst av konst och musik i urval för det nya gymnasiet*, av Gleerups förlag (1966-68) samt *Antologi för gymnasieskolan, 2. Från Swift till Selma Lagerlöf*, en antologi av Dick Widing m.fl. tillhörande serien Dialog, utgiven av Natur & Kultur 1989-90. Det visade sig att samma läromedel haft en ledande position under en längre tid. Detta gjorde att jag även valde att undersöka Dialogs tidigare serie *Från Bibeln till Blanche* (1977-79) samt *Dikt och tankes* senare upplaga (1978-84), för att se om jag kunde finna några omarbetningar i upplagorna.

Att *Dikt och tanke* haft en framträdande roll under en längre tid bekräftar både Danielsson och Brink genom att använda sig av antologin i sina egna undersökningar. Flyckeberg och

⁴⁴ Bergsten i NE, 2006

⁴⁵ Brink, 1992 s. 58

Gullbrand hävdar i sin undersökning att *Antologi för gymnasiet* (Dialogserien) har varit ett ledande läromedel för gymnasiet i över 20 år.⁴⁶

Via bokförlaget Libers hemsida hittade jag gymnasieläraren Ulf Janssons antologi *Levande texter* (andra uppl.) från 2004 (första upplagan 1998), ett läromedel tillhörande *Jansson-paketet*; en uppsättning läromedel med tre olika nivåer, vilket enligt Liber är *Gy 2011-säkrat* (Liber katalog s 26). Därefter ringde jag till Stockholms stadsbibliotek som bekräftade att *Levande texter* var den antologi med störst efterfrågan, vilket jag även fick bekräftat genom den långa väntetiden för att själv få tag på läromedlet. Jag valde även att undersöka den tidigare upplagan från 1998 för att jämföra dessa båda med varandra, då den senare ska ha varit en omarbetad version.

I min undersökning har jag även använt mig av relevanta delar av gymnasieskolans läroplaner Lgy 65, Lpf 94 och Gy 11. Jag har valt att presentera *Dikt och tankes* och Dialogseriens båda upplagor, samt *Dröm och verklighet* tillsammans med gymnasieskolans första läroplan Lgy 65 då dessa antologier använts i skolorna då denna varit i bruk. *Dikt och tankes* och Dialogs andra upplaga ställs även mot läroplanen från 1994, då dessa två fortfarande hade en framträdande position då den nya kursplanen tog över. Även *Levande texter* jämförs med Lpf 94. *Levande texter* kom ut första gången 1998, men trycket i en omarbetad upplaga 2004 och är fortfarande idag den mest använda litteraturantologin i gymnasieskolan, därför jämförs den senare upplagan även med 2011-års läroplan, Gy 11.

Jag har valt bort att undersöka hur Tegnér skildras och vilket utrymme han får i litteraturhistorieböckerna för gymnasiet, eftersom jag anser att antologierna på ett annat sätt visar vilket utrymme som tilldelas olika författare. Litteraturhistorieböckerna presenterar ofta författaren, hans liv och karriär, och ibland nämns även några viktiga verk. Vilka verk, och hur många, presenteras först i antologin, och det är detta jag ämnar att undersöka.

1.5. Validitet och tillförlitlighet

På grund av det begränsade antalet antologier kan undersökningen endast ses som en fingervisning. Dock gör urvalsmetoden i form av största upplagor under perioden, att undersökningen blir mer tillförlitlig än vid en studie av ett större antal slumpmässigt utvalda antologier. Som jämförelse kan nämnas att Lewan undersöker Tegnér's plats i inte mindre än

⁴⁶ Flyckeberg & Gullbrand, 1998 s. 70

72 läseböcker mellan 1840-1970.⁴⁷ Danielssons undersökning omfattar tre antologier och Flyckeberg och Gullbrand sju stycken. De två sista analyserar dock hela antologiernas urval och inte endast ett författarskap.

Jag har valt att undersöka Tegnér's utrymme i antologierna genom att räkna hur många sidor han får till sitt förfogande, samt hur stor procentuell del detta är. I min undersökning jämför jag dock inte hans utrymme i relation till andra författarskap. Detta skulle kunna ge en bättre bild av fördelningen i antologierna. Det är dock svårt att räkna ut hur stort utrymme varje författarskap skulle ha fått i medel då antologierna både presenterar anonyma författarskap, enskilda ballader, runskrifter, landskapslagar osv.

Jag har räknat ut Tegnér's utrymme genom att räkna hur många procent som tilldelats Tegnér av hela antologiseriens sidor. I och med att de olika antologierna består av olika många volymer och att varje volym är olika lång, kan det vara svårt att jämföra det totala procentuella utrymmet i de olika antologierna. Därför har jag även valt att lyfta fram hur många verk som presenteras då denna jämförelse kan tänkas ge en bättre bild av det tilldelade utrymmet.

Det ska även påpekas att jag valt att undersöka Tegnér's författarskap på grund av mitt eget intresse för honom och av anledning att han länge sågs som Sveriges störste nationalskald. Jag är medveten om att resultatet kunnat se helt annorlunda ut om jag valt att undersöka en annan författare, eller att jag kunnat stöta på ett liknande resultat vid en underökning av t.ex. Erik Gustaf Geijer eller Verner von Heidenstam.

⁴⁷ Lewan, 1972 s. 28

2. Resultat och analys

2.1. Gymnasieskolans antologier

Nedan följer en beskrivning av Tegnér's utrymme i de undersökta antologierna. Presentationen börjar med den äldsta antologiserien (*Dikt och tanke*, 1968) tillsammans med sin senare upplaga (*Dikt och tanke*, 1978) och fortsätter därefter i kronologisk ordning de olika serierna emellan.

2.1.1. *Dikt och tanke* 1968 och 1978

Dikt och tanke (1968) av författarna Gunnar Tideström och Bernhard Tarschys är ett läromedel i tre volymer som hängt med sedan 1950-talet och som givits ut i nya upplagor i över 30 år. Tegnér ingår i volym II i *Dikt och tanke* med inte mindre än 48 sidor⁴⁸. Antologin är i sin helhet 1312 sidor, vilket innebär att Tegnér får 3,66 % av utrymmet.

Tegnér presenteras med tio dikter; ”Det Eviga”, ”Svea”, ”Flyttfåglarna”, ”Skaldens morgonpsalm”, ”Hjälten”, ”Nyåret 1816”, ”Mjältsjukan”, ”Sång den 5 april 1836”, ”Epilog vid magisterpromotionen i Lund 1820” och ”Den döde”. Alla presenteras i sin helhet med undantag för ”Sång den 5 april 1836”, vilken saknar ett mittenparti. I Tegnérkapitlet presenteras även fem brevutdrag till tre olika adressater, varav vännen C. G. von Brinkman är mottagare till tre av breven, sända den 29 december 1825 samt 15 januari och 12 mars följande år, C. P. Hagberg och C. F. av Wingård mottagare till ett vardera, den 8 mars 1817 resp. den 3 april 1836. Även utdrag från ett av Tegnér's tal presenteras; *Tal vid jubelfesten 1817*.

Utöver Tegnér's verk innefattar även kapitlet två bilder, varav den första föreställer ett akvarellporträtt av Tegnér målat av L. H. Roos af Hjelmsäter 1816, den andra en proportionsmodell till Sergel staty av Gustav III, vars bildtext förklarar att statyn är skapad efter temat att konungen bland annat är en ljusspridare och stridshjälte, något Tegnér tar vara på i sin akademisång.⁴⁹

Mellan 1978-1984 trycktes en nyutgåva, till vilken ytterligare en volym tillkom. Tillsammans utgör de fyra volymerna 1494 sidor. Tegnérkapitlet har inte förändrats, utan utgör fortfarande

⁴⁸ Tideström, Gunnar och Tarschys, Bernhard (1968) *Dikt och tanke*. s. 158-204

⁴⁹ Tideström & Tarschys, 1968 s. 195

48 sidor, med samma verk presenterade. I och med att den nya volymen tillkommit utgör Tegnér's verk i denna upplaga 3,21 % till skillnad från tidigare upplaga där de fick 3,66 % av det totala utrymmet.

Volym II finns även omtryckt så sent som 1994. Inte heller denna upplaga har genomgått några förändringar sedan 1968.

2.1.2. *Dröm och verklighet* 1968

Dröm och verklighet (1966-1968) av Jöran Mjöberg, är även den ett läromedel i tre volymer. Tegnér ingår i volym II (1968) och presenteras på 23 sidor. Antologin är i sin helhet 1033 sidor, vilket betyder att Tegnér får 2,23 % av utrymmet.

I denna antologi presenteras Tegnér med dikterna "Det eviga", "Skidbladner", "Flyttfåglarna", "Skaldens morgonpsalm", "Hjälten", "Karl XII" och "Mjältsjukan". Tillsammans med de åtta dikterna finns även tre brevutdrag presenterade, adresserade till Wingård den 30 april 1836 samt till Brinkman den 29 december 1825 och den 15 januari 1826. Tegnér's tal nämns över huvudtaget inte.

I kapitlet ingår även två bilder. Den ena är ett porträtt av Napoleon vid Arcole, målad av Antoinette Jean Gros, som illustrerar dikten "Det eviga". Den andra föreställer enligt bildtexten "hur spanska patrioter faller för arkebuseringsplutonens skott" av Franciscos de Goya, ihop hörande med dikten "Hjälten".⁵⁰

Tillsammans med Tegnér's verk finns även arbetsuppgifter samt "att spela"; olika musikstycken tillhörande epoken.

2.1.3. *Dialogserien Antologi för gymnasieskolan* 1977 och 1989

Från Bibeln till Blanche (1977) av Hugo Rydén, Gunnar Stenhag, Dick Widing, Lennart Husén, Runo Lindskog och Lars Melin, är ett läromedel i två volymer. Tegnér ingår i volym I och hans verk presenteras på 5 av antologins totala 624 sidor och tilldelas därmed 0,8 % av det totala utrymmet.

⁵⁰ Mjöberg, Jöran (1968) *Dröm och verklighet. Nordisk och utländsk skönlitteratur belyst av konst och musik i urval för det nya gymnasiet.* s. 211

Tre av Tegnér's dikter presenteras; "Det eviga", "Mjältsjukan" och "Den döde". I kapitlet finns även en bild sammankopplad med dikten "Mjältsjukan". Bilden föreställer en långhårig man framför vad som skulle kunna vara en gräsmatta full av blommor. I bakgrunden syns ytterligare en man, kanske en dödgrävare, kanske Döden själv.⁵¹

Tegnér beskrivs på fyra rader som "sin tids främste kulturpersonlighet" och hans dikter som "litterära händelser i Sverige"⁵². Dock nämns varken hans brev eller tal.

Antologi 2. Från Swift till Selma Lagerlöf av gymnasieläraren Dick Widing, Hugo Rydén, Dixie Eriksson, Runo Lundskog och Gunnar Stenhag, är den andra av tre volymer i **Dialogserien** *Antologi för gymnasieskolan* (1989-1990) och således en uppföljare till den tidigare upplagan i Dialogserien. Också denna har hängt med en tid och har tryckts i flera senare upplagor utan förändring. I *Antologi för gymnasieskolan* presenteras Tegnér i volym II på 8 av antologiseriens totala 1069 sidor, vilket motsvarar 0,75 % av hela antologins utrymme. (Följande beskrivning av Tegnérkapitlet är hämtat ur upplaga ett från 1989 (fjärde tryckningen, 1993).)

I första upplagan från 1989 (fjärde tryckningen) presenteras Tegnér med en kort beskrivning av hans karriär och liv. Därefter följer dikterna "Det eviga", "Skaldens morgonpsalm" och "Mjältsjukan" samt ett brevutdrag till Brinkman adresserat den 12 mars 1826, vilket är ett tillägg jämfört Dialogseriens tidigare antologi som endast presenterade tre av hans dikter. Värt att notera är även att denna upplaga har bytt ut dikten "Den döde" mot "Skaldens morgonpsalm".

Tegnér presenteras även med en teckning ritad av en Lundstudent, föreställande Tegnér sittandes på en häst. Hans verk presenteras med Ernst Meissoniers målning av Napoleon och hans liv illustreras med en akvarell över Lund av Gustaf Wilhelm Palm 1827.

2.1.4. Levande texter 1998 och 2004

Antologin *Levande texter*, av gymnasieläraren Ulf Jansson, är ett läromedel endast omfattande en volym, vilken gavs ut första gången 1998 och som fortfarande trycks idag (2012). *Levande texter* tillhör "Jansson-paketet", tillsammans med *Den levande litteraturen*

⁵¹ Rydén Hugo, Stenhag Gunnar, Widing Dick, Husén Lennart, Lindskog Runo och Melin Lars (1977) *Från Bibeln till Blanche*. s. 243

⁵² Rydén m.fl., 1977 s. 240

(litteraturhistoria) och *Handbok i svenska språket* (grammatik). Tegnér presenteras på 6 av antologins 504 sidor, vilket totalt utgör 1,19 % av utrymmet i antologin.

Tegnérns första sida i antologin ger oss en kort beskrivning av ”idédiktaren”, som ”värtalig och praktfull”. Han beskrivs som den svenske poet som hyllats mest under nationella högtider, men att han idag endast lever kvar bland allmänheten genom några få dikter.⁵³ Tegnér presenteras med dikterna ”Det eviga” och ”Mjältsjukan”. Hans brev eller tal nämns över huvudtaget inte. Antologin saknar bilder, men likt Mjöbergss *Dröm och verklighet* (1968), innehåller denna antologi frågor kopplade till dikterna samt läsanvisningar till den tillhörande litteraturhistoriska läseboken *Den levande litteraturen*.

Levande texter trycktes även i en omarbetad upplaga 2004, vilken är *Gy 11-säkrad* enligt förlaget. Den ska med andra ord ge en bra grund för de kunskapskrav som ställs på eleverna i kursplanen för svenska idag.⁵⁴ Liksom sin föregångare består även denna antologi av en volym, denna gång på 527 sidor. Bland de verk som presenterar Tegnér syns ingen förändring, han presenteras fortfarande med samma två dikter. Däremot har författaren valt att ta bort en hel sida bestående av läsanvisningar till *Den levande litteraturen*. Frågorna finns kvar, däremot har layouten förändrats från att separera frågorna och dikterna på olika sidor, till att trycka ihop dem på samma. Detta har gjort att Tegnérns utrymme har minskat till 4 sidor vilket motsvarar 0,76 % av antologins utrymme.

Tabell 1 nedan beskriver vilka av Tegnérns dikter, brev och tal som finns presenterade i de undersökta antologierna.

Tabell 1

Antologi	<i>Dikt och tanke, -68</i>	<i>Dröm och verklighet, -68</i>	<i>Dialog, -77 Från Bibeln till Blanche</i>	<i>Dikt och tanke, -78/-94</i>	<i>Dialog, -89 Antologi 2</i>	<i>Levande texter, -98</i>	<i>Levande texter, -04</i>
Dikt							
	<i>Det eviga</i>	<i>Det eviga</i>	<i>Det eviga</i>	<i>Det eviga</i>	<i>Det eviga</i>	<i>Det eviga</i>	<i>Det eviga</i>
	<i>Svea</i>			<i>Svea</i>			
	<i>Flyttfåglarna</i>	<i>Flyttfåglarna</i>		<i>Flyttfåglarna</i>			

⁵³ Jansson, Ulf (1998) *Levande texter*. s. 201

⁵⁴ <http://www.liber.se/Gymnasium/GY2011/Janssonpaketet-och-GY2011/>

	<i>Skaldens morgonpsalm</i>	<i>Skaldens morgonpsalm</i>		<i>Skaldens morgonpsalm</i>	<i>Skaldens morgonpsalm</i>		
	<i>Hjälten</i>	<i>Hjälten</i>		<i>Hjälten</i>			
	<i>Nyåret 1816</i>			<i>Nyåret 1816</i>			
	<i>Mjältsjukan</i>	<i>Mjältsjukan</i>	<i>Mjältsjukan</i>	<i>Mjältsjukan</i>	<i>Mjältsjukan</i>	<i>Mjältsjukan</i>	<i>Mjältsjukan</i>
	<i>Sång den 5 april 1836</i>			<i>Sång den 5 april 1836</i>			
	<i>Epilog vid magister promotionen i Lund 1820</i>		<i>Epilog vid magister promotionen i Lund 1820</i>	<i>Epilog vid magister promotionen i Lund 1820</i>			
	<i>Den döde</i>		<i>Den döde</i>	<i>Den döde</i>			
		<i>Karl XII</i>					
		<i>Skidbladner</i>					
Brev							
	<i>C.P. Hagberg, 8 mars 1817</i>			<i>C.P. Hagberg, 8 mars 1817</i>			
	<i>Brinkman, 29 dec 1825</i>	<i>Brinkman, 29 dec 1825</i>		<i>Brinkman, 29 dec 1825</i>			
	<i>Brinkman, 15 jan 1826</i>	<i>Brinkman, 15 jan 1826</i>		<i>Brinkman, 15 jan 1826</i>			
	<i>Brinkman, 12 mars 1826</i>			<i>Brinkman, 12 mars 1826</i>	<i>Brinkman, 12 mars 1826</i>		
	<i>C. F. av Wingård, 30 april 1836</i>	<i>C. F. av Wingård, 30 april 1836</i>		<i>C. F. av Wingård, 30 april 1836</i>			
Tal							
	<i>Jubelfesten</i>			<i>Jubelfesten</i>			

Urvalet av Tegnér's verk genomgår en viss förändring över tiden. En av Tegnér's mest utpräglade nationalistiska dikter; "Svea", finns endast presenterad i *Dikt och tankes* upplagor, medan andra patriotiska dikter som "Flyttfåglarna", "Hjälten" och "Den döde", presenteras i ytterligare en antologi (de två första i *Dröm och verklighet* 1968 och den sista i *Dialog* 1977). Dessa faller ut efter *Dikt och tankes* andra upplaga (1978) tillsammans med "Epilog vid magisterpromotionen i Lund 1820". "Karl XII" och "Skidbladner" finns endast presenterade i *Dröm och verklighet* (1968) medan "Det eviga" och "Mjältsjukan" presenteras i alla de

undersökta antologierna. Att ”Det eviga” finns kvar kan bero på dikten var ett inslag i Napoleonkriget och 1800-talets stridspolitik⁵⁵ och ”Mjältsjukan” har enligt Lewan fått ett ökat utrymme sedan 1960-talet och har sedan dess blivit framställd som en av de mest centrala av Tegnér’s dikter.⁵⁶

Även Tegnér’s brev faller ut ur antologierna. I den äldsta antologin presenteras fyra av hans brev i utdrag, i slutet av 80-talet ett, och i den senaste antologin presenteras de inte alls. När det kommer till Tegnér’s tal finns ett av dessa endast presenterade i *Dikt och tankes* upplagor. I övriga antologier finns de inte med alls.

Tabell 2 visar hur många sidor varje antologiserie samt volym består av. Den visar även hur stort antal av sidorna som presenterar Tegnér, samt hur många procent av antologiseriens totala sidantal detta är.

Tabell 2

Antologi serie	<i>Dikt och tanke, -61-68</i>	<i>Dröm och verklighet, -66-68</i>	<i>Dialog, 77-79 Från Bibeln till Blanche</i>	<i>Dikt och tanke, -78-84</i>	<i>Dialog, 89-90 Antologi för gymnasieskolan</i>	<i>Levande texter, -98</i>	<i>Levande texter, 04</i>
Volym 1, sidantal	420	205	272	398	308	504	527
Volym 2, sidantal	457	399	352	457	366	-	-
Volym 3, sidantal	435	429	-	390	395	-	-
Volym 4, sidantal	-	-	-	249	-	-	-
Totalt antal sidor	1312	1033	624	1494	1069	504	527
Tegnér i sidor	48	23	5	48	8	6	4
Tegnér i %	3,66	2,23	0,8	3,21	0,75	1,19	0,76

⁵⁵ Widing Dick, Rydén Hugo, Eriksson Dixie, Lundskog Runo och Stenhag Gunnar (1989) *Antologi 2. Från Swift till Selma Lagerlöf*. 1989 s. 147

⁵⁶ Lewan, 1972 s. 25, 44

Tegnér får ett allt mer minskat procentuellt utrymme i de undersökta antologierna. I den äldsta upplagan omfattar Tegnér's verk 3,66 % av det totala utrymmet, medan han i den senaste endast får 0,76 % av utrymmet. Mellan *Dröm och verklighet* (1966-68) och Dialogs första upplaga (1977-79) kan man dock se ett trendbrott. Tegnér's utrymme minskar från 2,23 % till 0,8 % för att sedan åter igen få ett ökat utrymme. Anledningen är att nästa antologi är den andra upplagan av *Dikt och tanke* (1978-84) i vilken Tegnér's utrymme endast har minskat med 0,45 % jämfört med den tidigare upplagan.

Jämför man de olika antologiseriernas upplagor kan man se en liknande trend. Tegnér's procentuella utrymme minskar i de senare upplagorna.

2.2. Gymnasieskolans läroplaner

Nedan följer en beskrivning av gymnasieskolans läroplaner i kronologisk ordning. Varje läroplan sammanfattas i punktform för att det ska vara lätt för läsaren att orientera sig i analysen av de olika antologierna. Antologierna presenteras tillsammans med olika läroplaner.

2.2.1. Läroplanen för gymnasieskolan 1965

I kursplanen för svenska i *Läroplan för gymnasieskolan*, Lgy 65, är svenskämnets mål bland annat att "ge förtrogenhet med den nordiska, främst den svenska litteraturen och dess historia".⁵⁷ Detta sker genom läsning av verk och författare, främst från omkring 1750 till 1880, vilka haft en "särskild betydelse", antingen från ett idéhistoriskt perspektiv eller som anses ha bidragit till att utforma den litterära kulturen i Sverige, enligt läroplanen.⁵⁸ I årskurs 1 gäller dessa verk av *särskild betydelse* följande: Strindbergs *Hemsöborna*, Selma Lagerlöfs *Gösta Berlings saga* eller *Jerusalem 1*, Hjalmar Bergmans *Markurells i Wadköping* eller *Swedenhielms*, Pär Lagerkvists *Gäst hos verkligheten* eller *Barabbas*, Olle Hedbergs *Vad suckar leksakslådan*, Eyvind Johnssons *Nu var det 1914*, Vilhelm Mobergs *Raskens*, Sara Lidmans *Tjärdalen*, Dickens *Oliwer Twist*, Mark Twains *Huckleberry Finn*, Hemingways *Den gamle och havet*, Gides *Pastoralsymfonien*.⁵⁹ Detta föreslås oavsett linje.

⁵⁷ Lgy 65 s. 81

⁵⁸ Lgy 65 s. 82

⁵⁹ Lgy 65 s. 82f

I årskurs 2 fortsätter alla linjer med svensk skönlitteratur från 1880-talet, fram till våra dagar, (alltså c:a 1965-1994), samt med en introduktion av romantik och nyklassicism med bland annat Rousseau och Goethe i förgrunden, men även "[v]alda texter av Geijer, Tegnér, Atterbom och Stagnelius".⁶⁰ Medan den humanistiska, samhälls- och naturvetenskapliga linjen i årskurs 3, fortsätter med studier från 1880-talet och framåt⁶¹, läser den ekonomiska och tekniska linjen svenska och nordiska texter från 1810 och framåt, tonvikten ska dock ligga på lyrik mellan 1810 och 1880.⁶²

I läroplanens anvisningar förklaras att studien av diktverk och dess olika epoker syftar till en "begränsad kännedom om den dialog mellan företrädare för olika livsåskådningar och idériktningar som har fortgått genom praktiskt taget hela den västerländska litteraturens historia och som utgör en viktig bakgrund till våra dagars kultur- och idédebatt". Samtidigt lär sig eleverna att "söka det konstnärliga egenvärdet hos en text, oavsett dess eventuella 'budskap' eller betydelse i ett historiskt sammanhang".⁶³

Vidare förklarar läroplanen att valet av texter ligger på läraren, dock inom den i kursplanen angivna ramen. Valet av texter gör läraren genom antologier, läroböcker och genom handledning från bland annat läroplanen. Läroplanen påpekar även att det är omöjligt att hinna med ett studium av alla författare, och att eleverna därför bör man koncentrera sig på att studera få författare mer grundligt.⁶⁴

Utöver årskursfördelningens litteraturanvisningar, finns även anvisningar för ämnesöverskridande verksamhet samt ämnesråd för litteraturinriktade specialarbeten. I den ämnesöverskridande verksamheten nämns "[18]90-talet med dess hembygdskultur och nygoticism" som exempel för att sammanföra den skrivna texten med olika typer av konstformer och under litterärt inriktade specialarbeten nämns bland annat "[v]ikingalivet, sådant det skildras av Tegnér, Runeberg, Frans G. Bengtsson och någon modern historiker".⁶⁵

Sammanfattningsvis:

- Målet för litteraturundervisningen i svenska är att ge en förtrogenhet med den nordiska, främst svenska litteraturen och dess historia.

⁶⁰ Lgy 65 s. 83

⁶¹ Lgy 65 s. 84f

⁶² Lgy 65 s. 100f

⁶³ Lgy 65 s. 85

⁶⁴ Lgy 65 s. 99

⁶⁵ Lgy 65 s. 102, 107

- Målet nås främst genom läsning av litteratur från 1750 till 1880 av författare och verk med särskild betydelse.
- I årskurs 1 gäller dessa särskilda verk 80-talet och framåt.
- I årskurs 2 gäller dessa särskilda verk 80-talet samt romantik och nyklassicism med läsning av bland andra Tegnér.
- I årskurs 3 ligger fokus på ekonomiska och tekniska linjen på nordisk och svensk lyrik mellan 1810 och 1880 och för övriga linjer fortsatta studier från 1880-talet och framåt.
- Syftet med litteraturundervisningen är att få kännedom om företrädare för olika idéinriktningar pga. att de utgör en viktig bakgrund till dagens kultur- och idédebatt.
- Syftet är även att kunna förstå en texts egenvärde oavsett dess budskap eller kontextuella betydelse.

Från *Dikt och tanke* till *Dialog med utgångspunkt i Lgy 65*

Dikt och tanke har sedan upplagan från 1968 till 1994 inte över huvudtaget gjort några ändringar i Tegnérkapitlet. Tegnér presenteras fortfarande med tio dikter, fem brev och ett tal. Skillnaden mellan de olika upplagorna är att man i den andra upplagan har lagt till ytterligare en volym, vilket resulterat i att Tegnér's utrymme i antologin som helhet har sjunkit från 3,66 % till 3,21 %.

I *Dröm och verklighet* från samma år (1968), får Tegnér ett något mindre utrymme jämfört med *Dikt och tanke* (1968). Här presenteras han med åtta dikter och tre brev, vilka tar upp 2,23 % av antologin som helhet. ”Svea”, ”Nyåret 1816”, ”Sång den 5 april 1836” och ”Den döde”, finns inte med i *Dröm och verklighet*, däremot har antologin, till skillnad från *Dikt och tanke*, valt att presentera ”Karl XII” och ”Skidbladner”. Bland brevutdragen är adressaterna i huvudsak desamma, dock har *Dröm och verklighet* valt att endast presentera två av Brinkmans brev och ett till Wingård. Brevet adresserat till Brinkman den 12 mars 1826 samt brevet till Hagberg, finns således inte med i denna antologi. Till skillnad från *Dikt och tanke* presenteras inte heller något av Tegnér's tal i *Dröm och verklighet*.

Målet för undervisningen i svenska är enligt Lgy 65 att ge en förtrogenhet med främst svensk litteratur med fokus på författare mellan 1750-1880 av ”särskild betydelse”. I läroboken *Lärobok i svenska litteraturens historia*, från 1869, av P. S. W. Lundblad, skriver författaren att ”säkert är, att hans [Tegnér's] namn skall lefva hos svenska folket, så länge svenskt

tungomål ännu talas och skrives och hans skrifter skola aldrig upphöra att utöfva ett stort inflytande på svensk vitterhet, litteratur och bildning”.⁶⁶

Tegnér tycks alltså redan 1869, 23 år efter sin död, ha haft ett stort inflytande bland svenska författare, en position han behållit ända in på 1900-talet då han 1910 kom på sjätte plats bland landets mest lästa författare, 1920 på elfte och 1930 och 1940 på en femtonde plats, enligt Brinks undersökning.⁶⁷ Uppenbart är att Tegnér från 1800-talet och ända in på 1940-talet, har haft ett stort om än minskat inflytande i svensk litteratur och således kan räknas in som en författare av särskild betydelse. I årskurs 2 nämns även Tegnér, tillsammans med Geijer, Atterbom och Stagnelius, som obligatorisk litteratur⁶⁸, vilket båda dessa antologier tagit tillvara på med tanke på det relativt stora urval av dikter och verk som får presentera honom (se Tabell 1).

Läroplanens syfte är bland annat att lära eleverna att se bortom texternas budskap och historiska kontext⁶⁹, vilket kan förklara att den politiska och nationalistiska dikten ”Svea” ännu finns kvar i *Dikt och tanke*, och ”Karl XII” återfinns i *Dröm och verklighet*. I och med att *Dikt och tanke* inte har förändrats sedan 1968-års upplaga, finns även ”Svea” med i upplagan från 1998. Enligt Danielsson har man dock tagit bort den starkt nationalistiska dikten ”Krigssång”, vilken ska ha funnits med i *Dikt och tankes* tidigare upplaga från 50-talet.⁷⁰ Både ”Svea” och ”Karl XII” skulle kunna ingå i läroplanens ämnesöverskridande verksamhet, vilken lyfter fram 1890-talets hembygdkultur och nygöticismen.⁷¹

I årskurs 3 ska eleverna på den ekonomiska och tekniska linjen koncentrera sig på svensk lyrik mellan 1810-1880. I Lars Brinks avhandling om gymnasiets litterära kanon framgår det att gemensamt för de fyra läromedlen från 1880, 1904, 1927 och 1929-35, vilka ingår i hans undersökning, är att Tegnér tillsammans med Geijer, Runeberg, Rydberg, Kellgren och Bellman, lyfts fram som de största författarna⁷². De fyra första författarna var alla verksamma under denna tid, vilket kan tänkas göra Tegnér till en bra företrädare för tidsperioden.

Dröm och verklighet kopplar även ihop litteraturen med andra konstformer genom att tillsammans med arbetsuppgifter presentera olika musikstycken. I den ämnesöverskridande

⁶⁶ Lewan, 1972 s. 19

⁶⁷ Brink, 1992 s. 155ff

⁶⁸ Lgy 65 s. 83

⁶⁹ Lgy 65 s. 85

⁷⁰ Danielsson, 1988 s. 170

⁷¹ Lgy 65 s. 102

⁷² Brink, 1992 s. 141

verksamheten nämns nygöticismen, till vilken Tegnér hörde, som förslag för att sammanföra olika konstformer.

1977 kom Ardelius antologi *Författarnas litteraturhistoria* (1977), i vilken han förklarar att alla hans medarbetare ansåg att Tegnér borde vara med i antologin, men att ingen ville skriva om honom.⁷³ Trots Ardelius negativa inställning till Tegnér, ger han oss ändå en beskrivning av författaren som kan få oss att förstå varför alla ändå tyckte att han borde vara med i en litteraturhistorisk antologi. Tegnér beskrivs som ”i det närmaste suverän” när det kom till fyndiga och målande metaforer, dessutom var han nydanande inom sin tids poesi, hade en ”fenomenal förmåga som brevskrivare”, och ingen i hans samtid kunde överhuvudtaget mäta sig med Tegnér som stilist.⁷⁴

Syftet med litteraturundervisningen i den gamla gymnasieskolan var bland annat att få kännedom om företrädare för olika idéinriktningar samt kunna förstå det textuella egenvärdet i ett verk oavsett dess budskap. Att Tegnér, enligt Ardelius, var den främste stilisten, samt nydanande för sin tid, borde göra att Tegnér och hans verk får en framträdande position bland 1800-talsförfattarnas företrädare.

År 1977 kom även Dialogs första antologiserie, vilken skiljer sig från tidigare antologier. Tegnér får endast 0,8 % av utrymmet i detta läromedel och presenteras endast med tre dikter; *Det eviga*, *Mjältsjukan* och *Den döde*. Således blir urvalet av Tegnér relativt tunt mot bakgrund av att han hör till den obligatoriska litteraturen i Lgy 65. Ändå beskrivs Tegnér som ”sin tids främsta kulturpersonligheter” i antologin.⁷⁵

1989 trycktes en ny dialogserie, denna gång i tre volymer, till skillnad från tidigare upplaga, vilken endast innefattade två volymer. Tegnér presenteras fortfarande med tre dikter, dock har dikten *Den döde* bytts ut mot *Skaldens morgonpsalm*. Ytterligare förändringar i den nya upplagan är tillägget av ett av Tegnérns många brev, adresserat till Brinkman den 12 mars 1826, vilket även förekommer i tidigare antologier. Även om Tegnér fått ett utökat utrymme i denna upplaga, har hans procentuella utrymme minskat till 0,75 % på grund av tillägget av ytterligare en volym. Dialogs serie kan tyckas passa bättre till 1994 års mindre detaljstyrda läroplan, vilka presenteras nedan.

⁷³ Ardelius, 1977 s. 241

⁷⁴ Ardelius, 1977 s. 252, 254

⁷⁵ Rydén m.fl., 1977 s. 240

2.2.2. Läroplanen för gymnasieskolan 1994

1994 kom en ny läroplan för gymnasieskolan, som skiljer sig ganska radikalt från sin föregångare. Nu finns inte längre några detaljerade litteraturtips eller anvisningar, endast relativt tolkningsbara mål och riktlinjer.

I denna läroplan är skolans uppgift att ge eleverna ”en trygg identitet och medvetenhet om det egna kulturarvet” för att på så sätt kunna sätta sig in i andra människors villkor och värdegrunder⁷⁶. Vidare är skolans mål att bland annat ge eleverna goda insikter i ”centrala delar av [det] svenska, nordiska och västerländska kulturarvet”⁷⁷.

Målen för litteraturundervisningen i svenska A är att ”kunna formulera egna tankar och iakttagelser och göra egna bedömningar vid läsning av saklitteratur och litterära texter från olika tider och kulturer” samt ”känna till några vanliga myter och motiv i litteraturen, vilka speglar frågor som har sysselsatt människor under olika tider”⁷⁸. I svenska B ska eleven även ”kunna jämföra och se samband mellan litterära texter från olika tider och kulturer samt mellan texter med anknytning till vald studieinriktning” samt ”ha tillägnat sig och ha kunskap om centrala svenska, nordiska och internationella verk och ha stiftat bekantskap med författarskap från olika tider och epoker”⁷⁹. I svenska C ligger fokus inom litteraturen istället på att ”kunna på egen hand läsa och analysera texter, speciellt sådana som har anknytning till elevens studieinriktning”⁸⁰.

Sammanfattningsvis:

- Skolans uppgift är att ge eleverna en trygg identitet och medvetenhet om det egna kulturarvet.
- Detta bland annat genom att ge eleverna goda insikter i centrala delar av det svenska, nordiska och västerländska kulturarvet.
- Målen för svenska A är att på olika sätt kunna bedöma texter från olika tider och kulturer samt känna igen vanliga litterära motiv och myter.

⁷⁶ Lpf 94 s. 3

⁷⁷ Lpf 94 s. 10

⁷⁸ Kursplan svenska A

⁷⁹ Kursplan svenska B

⁸⁰ Kursplan svenska C

- Målet för svenska B är att kunna jämföra texter från olika tider och kulturer samt ha kunskap om centrala svenska, nordiska och internationella verk samt författarskap från olika tider och epoker.
- Målet för svenska C är att kunna analysera texter med anknytning till elevens studieinriktning.

Från *Dikt och tanke till Levande texter med utgångspunkt i Lpf 94*

Dikt och tankes utgåva från 1987 fortsatte att tryckas i nyutgåvor fram till 1994 då den nya läroplanen togs i bruk. Trots att den nya läroplanen saknade sin föregångares detaljerade anvisningar i vilka Tegnér ingick, förändrades Tegnérkapitlet inte heller i denna upplaga. I Dialogserien (1989) däremot, lade författarna till ett av Tegnérs brev, samt bytte ut en av dikterna.

I Lpf 94 byttes de detaljerade litteraturanvisningarna med Sverige och Norden i fokus ut, mot det lite mer ospecificerade ”svenska, nordiska och västerländska kulturarvet”. Läroplanen definierar dock inte vad ”kulturarv” är, utan tycks ta för givet att läraren redan är införstådd i begreppet.

Flyckeberg och Gullbrand söker i sin avhandling ta reda på vad kulturarv innefattar. De menar att det finns två förhållningssätt till kulturarvsdebatten; å ena sidan menar man att det finns ett traditionellt klassiskt kulturarv för alla, å andra sidan att det finns flera olika och att de skiljer sig beroende på vilken grupp av människor man talar om.⁸¹

Litteraturvetaren och läroboksförfattaren Sven-Gustaf Edqvist menar, enligt Flyckeberg och Gullbrand, att kulturarvet tillsammans med traditioner och klassiker, handlar om liv och samhälle i olika historiska kontexter. Vidare menar debattören och författarinnan Ana Maria Narti att det inte behövs några definitioner av begreppet, utan det som behövs är svensk historia för att få en förståelse för vad som format språket, kulturen och mentaliteten.⁸² Josua Mjöberg förklarar i *Svensk litteraturhistoria* (1927), att ”åtskilliga forskare” är överens om att *Krigssång för det skånska landsvärdet* och *Frithiofs saga* har ”skapat ur bilden av det svenska

⁸¹ Flyckeberg & Gullbrand, 1998 s. 29

⁸² Flyckeberg & Gullbrand, 1998 s. 24, 26

lynnat”.⁸³ Han menar även att Tegnér’s diktning är bevis för hans svenskhet och sambandet med folket.⁸⁴

Även om vi inte kan få en tydlig definition av kulturarvet bland de som använder begreppet, verkar åtminstone Tegnér vara en del av det svenska. Främst med bakgrund av Mjöbergs uttalanden, men även på grund av den diskussion som förts av Ardélius team. I och med den framträdande roll det svenska kulturarvet hade i Lpf 94, i vilken vi utgår från att Tegnér vid denna tidpunkt var ett centralt författarskap, är det förståeligt att *Dialog* utökat Tegnér’s utrymme, även om det minskat i antologin i helhet. Detsamma gäller *Dikt och tanke*. Även om det inte i Lpf 94 uttryckligen står vilka av Tegnér’s verk som ska läsas, kan man tänka sig att han hänger kvar som en del av det svenska kulturarvet och därmed även som ett centralt svenskt författarskap.

Lewan skriver i sin undersökning av *Tegnér i skolan*, att dikten ”Det eviga” varit den mest populära dikten i antologierna ända sedan mitten av 1800-talet, och att dess popularitet tycks ha ökat⁸⁵, vilket framgår av Tabell 1. Widing m.fl. förklarar i författarporträttet i *Dialogs* andra utgåva, att många av Tegnér’s dikter sågs som inlägg i 1800-talets stridspolitik⁸⁶, däribland denna. I målen för svenska A ska eleverna känna till vanliga litterära motiv, vilka speglar frågor från olika tider och kontexter⁸⁷. Frågor om krig och politik skulle kunna tolkas som ett typiskt sådant motiv, vilket kan vara en förklaring till varför ”Det eviga” får vara kvar när andra dikter exkluderas.

1998 gav Ulf Janssons ut sin antologi *Levande texter*, vilken trycktes i en omarbetad och utvidgad upplaga 2004. Även i denna upplaga finns ”Det eviga” kvar tillsammans med ytterligare en dikt; ”Mjältsjukan”, vilken har fått ett allt bredare utrymme i antologierna sedan slutet av 1800-talet, då den knappt fanns presenterad alls. Sedan 60-talet har dikten fått ett uppsving⁸⁸ och verkar idag vara ett stående inslag i alla litteraturantologier. Trots sitt tunna utbud i Janssons antologi, tar Tegnér ändå upp 0,76 % av hela antologin, då denna endast är i en volym.

⁸³ Danielsson, 1988 s. 117

⁸⁴ Brink, 1992, s. 106

⁸⁵ Lewan, 1972 s. 25

⁸⁶ Widing m.fl., 1989 s. 147

⁸⁷ Kursplan svenska A

⁸⁸ Lewan, 1972 s. 25

2.2.3. Läroplanen för gymnasieskolan 2011

2011 kom ytterligare en ny läroplan i gymnasieskolan, Gy 11, i vilken språk och litteratur står i centrum. Liksom i Lpf 94 betonas kulturarvet även i denna läroplans inledande kapitel.⁸⁹

Syftet med svenskämnet är bland annat att ge eleverna möjlighet att se ”det särskiljande som det allmänmänskliga i tid och rum” genom skönlitteraturen, samt få en ”förståelse av andra människors erfarenheter, livsvillkor, tankar och föreställningsvärldar”. Målen är att få kunskap om ”centrala svenska och internationella skönlitterära verk och författarskap samt förmåga att sätta in dessa i ett sammanhang”, “[k]unskaper om genrer samt berättartekniska och stilistiska drag, dels i skönlitteratur från olika tider, dels i film och andra medier” och “[f]örmåga att läsa, arbeta med och reflektera över skönlitteratur från olika tider och kulturer”.⁹⁰

I svenskkursen litteratur, ska eleverna ta del av "centrala skönlitterära verk [...] och tongivande författare från olika epoker, från olika kulturer och från olika delar av världen". De ska även kunna tolka skönlitterära verk med utgångspunkt i olika perspektiv, till exempel: ”postkolonialt, feministiskt eller komparativt perspektiv”. De ska även läsa "[s]venska och internationella författarskap, såväl kvinnliga som manliga, och skönlitterära verk [...] från olika tider och epoker” och kunna se ”[r]elationen mellan skönlitteratur och samhällsutveckling, dvs. hur skönlitteraturen har formats av förhållanden och idéströmningar i samhället och hur den har påverkat samhällsutvecklingen”, vilket även ingår i kursen svenska 2. I svenska 3 ska eleven läsa texter "inom genrerna prosa, lyrik och dramatik”.⁹¹

Sammanfattningsvis:

- Syftet med kursen är att se det allmänmänskliga och det särskiljande i litteraturen i tid och rum, samt få en förståelse för andra människors erfarenheter.
- Målen är att få kunskap om centrala svenska och internationella verk och författarskap, samt sätta in dessa i sitt sammanhang. Att få kunskap om genre och stilistiska drag från olika tider och kunna reflektera över dessa.
- Målen för litteratur är att ta del av centrala skönlitterära verk och tongivande författare från olika epoker samt att kunna tolka dessa med utgångspunkt i olika perspektiv.

⁸⁹ Gy 11 s. 5

⁹⁰ Gy 11, Sv, s. 1f

⁹¹ Gy 11, Sv, s. 3, 12, 15

- Målen för litteratur samt svenska 2 är att läsa svenska och internationella författarskap och verk från olika tider och epoker samt kunna se relationen mellan litteratur och samhällsutveckling.
- Målen för svenska 3 är att kunna läsa prosa, lyrik och dramatik.

Levande texter med utgångspunkt i Gy 11

Levande texter är den antologi som fortfarande idag (2012) används i litteraturundervisningen i gymnasieskolorna. Den har ännu inte fått någon konkurrent och är enligt förlaget ”Gy 11-säkrad” och ska således uppfylla kursplanens kunskapskrav. Ett sådant är att känna till centrala svenska verk och författarskap från olika tider och epoker samt att kunna se relationen mellan litteraturen och samhällsutvecklingen. Liksom sin föregångare Lpf 94, betonar Gy 11 även kulturarvet.

Göran Hägg skriver i *Den svenska litteraturhistorien* (1996) att Tegnér var den främste poeten för sin tid, en position han behöll i 100 år efter sin död, men att detta skulle komma att förändras under 1900-talets senare hälft då han nästan helt har försvunnit ur allmänhetens medvetande.⁹² Staffan Bergsten fortsätter på Häggs spår i *Den svenska poesins historia* (2007) och förklarar att ”under närmare hundra år framstod han som den suveräne mästaren och ett mönster för andra skaldar, vilket sammantaget kan sägas utgöra grundbetydelsen i termen klassiker”.⁹³

Ulf Jansson inleder kapitlet om Tegnér med ett författarporträtt där han liksom ovan nämnda författare förklarar att Tegnér var en av de poeter som hyllats mest i sin samtid, men att han idag endast lever kvar genom några få dikter.⁹⁴ Genom sin korta presentation med endast två dikter, bidrar Jansson till Tegnérns långsamma exkludering ur läromedlen. Att dikten ”Det eviga”, vilken (som tidigare nämnts) är ett exempel på ett inlägg i sin tids stridspolitik, finns kvar, skapar utrymme för kursplanens mål om att ge eleverna kunskap om relationen mellan litteratur och samhällsutveckling och en förståelse för hur litteraturen har formats av samhällets idéströmningar.

⁹² Hägg, 1996 s. 216

⁹³ Bergsten, 2007 s. 146

⁹⁴ Jansson, Ulf (2004) *Levande texter*. s. 199

Jansson fortsätter med en beskrivning av Tegnér som en ”värtalig” idédiktare.⁹⁵ Dock ser vi inget prov på detta, trots att han av bland andra Ardelius fått beröm för att med sina brev även kunna hävda sig internationellt. Ardelius, som annars varit duktig på att kritisera Tegnér, avslutar kapitlet om författaren med uppmaningen ”Läs breven!”.⁹⁶ Även Lewan påpekar att Tegnér’s brev alltid fått ett omfattande urval i tidigare antologier, men att urvalet ändrats från brev med litterära synpunkter och kommentarer till brev där han, som Lewan beskriver det, ”biktar sin melankoli eller talar öppet om sina erotiska känslor”.⁹⁷ I Tabell 1 kan man se tecken på denna tendens då det sista brevet som finns presenterat i antologierna är ett brev adresserat till vännen Brinkman där Tegnér sörjer att Brinkman är sjuk.⁹⁸

Gy 11 påtalar att eleven ska kunna sätta in centrala svenska verk och författarskap i sitt sammanhang, samt få kunskap om olika genrer och stilistiska drag. Enligt Paulina Helgeson och Anna Nordenstam överskrider brevskrivningen alla traditionella genregränser⁹⁹, bland annat genom dess kommunikativa funktion med brevskrivar-jaget som sändare och ett konkret *du* som mottagare. Breven är ofta angivna med tid och plats, det förekommer ofta metagrepp i texten och brevjaget refererar ofta till personer och platser utanför texten.¹⁰⁰ Detta gör att brev är ypperliga att analysera utifrån ett socialt och historiskt sammanhang, form och funktion.

I och med att brevskrivarkonsten på 00-talet fick ett uppsving¹⁰¹, kan det te sig märkligt att Tegnér’s brev inte har uppmärksammats mer i antologier från denna tid. Främst mot bakgrund av att hans brev är av betydande vikt för hans författarskap¹⁰². Gustavianen Carl Gustaf af Leopold påtalade redan under Tegnér’s levnadstid, att ingen kunde skriva brev som Tegnér, enligt bland andra litteraturhistorikern Ingemar Algulin, anses hans brev vara den svenska litteraturens första självporträtt¹⁰³ och i Helgesons och Nordenstams *Brevkonst* (2003) nämns Tegnér bland de kända svenska brevskrivarna.¹⁰⁴

⁹⁵ Jansson, 2004 s. 199

⁹⁶ Ardelius, 1972 s. 242, 255

⁹⁷ Lewan, 1972 s. 32

⁹⁸ Widing m. fl. 1989 s. 152f

⁹⁹ Helgeson, Paulina och Nordenstam, Anna (red.) (2003) *Brevkonst*. s. 7

¹⁰⁰ Helgeson & Nordenstam, 2003 s. 78

¹⁰¹ Helgeson & Nordenstam, 2003 s. 7

¹⁰² Wrede, Johan (1983) ”Runeberg och Tegnér” i *Tegnérbildens förvandlingar: Föreläsningar hållna vid Tegnérsymposiet i Lund 11-13 november 1982*. s. 41

¹⁰³ Palmberg, Nils (1983) ”Tegnér och hans brevutgivare” i *Tegnérbildens förvandlingar: Föreläsningar hållna vid Tegnérsymposiet i Lund 11-13 november 1982*. s. 84, 114

¹⁰⁴ Helgeson & Nordenstam, 2003 s. 155

Man kan se en tydlig tendens som pekar mot en exkludering av Tegnér's brev. Detta kan jämföras med författarens tal, vilka var populära fram till och med 40-talet, då de började att försvinna allt mer.¹⁰⁵ Tegnér's brev tycks gå ett liknande öde till mötes, trots att han i Janssons antologi omtalas som "värtalig".

¹⁰⁵ Lewan, 1972 s. 30

3. Diskussion

Tegnér tycks ha gått från att vara en av (åtminstone) 1800-talets mest framträdande svenska författare med en tydlig plats i den tidiga gymnasieskolans läroplan, till att endast hänga kvar som en efterdyning av ett tidigare väletablerat kulturarv. Läroplanen i sin tur har gått från att innehålla detaljstyrda anvisningar till att endast innefatta relativt tolkningsbara moment. I Lgy 65 benämns Tegnér som ett centralt författarskap av ”särskild betydelse”. Även i Lpf 94 samt Gy 11, betonas centrala svenska verk och författarskap från olika tider och epoker, samt kunskap om centrala delar av det svenska kulturarvet. Vilka verk och författare detta innefattar, nämns dock inte i läroplanerna. Fram till den nya läroplanen 1994 räknades Tegnér alltså som en central skönlitterär gestalt, frågan är om han fortfarande har samma plats bland de centrala författarskapen idag?

I slutet av 1800-talet trodde man aldrig att Tegnér och hans verk skulle upphöra att ha ett stort inflytande över litteraturundervisningen. Efter andra världskriget förändrades bilden av författaren och man såg på honom med samma glasögon som man såg på Nietzsche. Ändå representeras han av ett relativt stort urval i antologierna ända fram till sent 60-tal, samtidigt som han av läroplanen fortfarande uppfattades som en central författare. Detta årtionde genomgick skolan dock en kulturpolitisk förändring och den på 1800-talet etablerade skolkonon, i vilken Tegnér ingick, förändrades. Läromedlen blev mer internationellt inriktade och svenska författare fick göra plats åt nya icke-skandinaviska författarskap.

På 70-talet verkar det ha förekommit en trend av att förolämpa Tegnér, kanske just på grund av den (enligt litteraturhistorikerna) koppling till den nationalism som låg till grund för andra världskriget, trots att läroplanen under denna tid betonade vikten av att se olika verks egenvärde, oavsett dess kontextuella betydelse. Även om Tegnér utrymme succesivt minskat i antologierna, har han haft kvar sin plats.

Subjektiviteten lyser dock igenom. *Dikt och tanke* låter Tegnér presenteras på lika många sidor i sin upplaga från 1968 som 1994. Utan den senare upplagan hade resultatet i undersökningen pekat på en tydlig minskning av Tegnér utrymme, både i frågan om antal presenterade verk och dess procentuella utrymme. Ytterligare avvikelser i resultatet är Dialogseriens första upplaga *Från Bibeln till Blanche* (1977), vilken endast presenterar Tegnér med fyra verk, något som kan jämföras med *Dikt och tankes* 16 verk och *Dröm och verklighets* presentation av tio (se Tabell 1). En anledning till avvikelserna i Dialogseriens olika upplagor kan vara att författarteamet skiljer sig en aning mellan de olika upplagorna.

I Dialogseriens andra upplaga (1989) presenteras Tegnér med lika många verk som i den första upplagan (1977), dock har man bytt ut dikten ”Den döde” och ”Epilog vid magisterpromotionen i Lund 1820” mot dikten ”Skaldens morgonpsalm” och ett brevutdrag till Brinkman. Att redaktörerna väljer att byta ut vissa verk mellan de olika upplagorna, sker endast i Dialogserien. Övriga undersökta antologier har inte förändrat sitt urval, däremot har utrymmet minskat genom att man lagt till ytterligare volymer i t.ex. *Dikt och tankes* (1978) och Dialogseriens (1989) fall, eller valt att ta bort tillhörande arbetsuppgifter, som man har gjort i *Levande texters* (2004).

Att Tegnér har fått ett minskat utrymme i dagens antologier i jämförelse med 1968-års antologier, är det inget tvivel om. Det kan dock vara intressant att se *vilka* verk som exkluderats.

Dikt och tankes upplagor (1968-1994) presenterar 16 av Tegnér's verk, varav tio av dessa är dikter, fem brevutdrag och ett tal. *Dröm och verklighet* (1968) presenterar tio verk, varav sju dikter och tre tal. Dialogseriens första upplaga (1977) presenterar fyra dikter, medan den andra upplagan (1989) presenterar tre dikter och ett brev. *Levande texters* båda upplagor (1998, 2004) presenterar endast två dikter.

De första av Tegnér's verk att försvinna är alltså hans tal, vilka endast presenteras i den äldsta antologin. Även om bland andra Jansson beskriver Tegnér som ”värtalig”, nämns varken hans brev eller tal i antologin. Kanske beror detta på att Ulf Jansson inte har tillräckligt stor kontakt med forskarvärlden som detta intresse finns inom. Lewan menar att hans tal redan på 40-talet började försvinna¹⁰⁶, vilket man fortsättningsvis kan se tydliga spår av.

Även om Tegnér i sin samtid sågs som en god talare, blev hans brev inte, för allmänheten, kända förens efter hans tid då Esaias Tegnér's sonson Elof Tegnér gav ut hans brev i samlade skrifter 1882.¹⁰⁷ Detta gör det naturligt att hans dikter och tal har fått ett större utrymme än hans brev. I början av 2000-talet fick dock brevskrivargenren ett uppsving, vilket man kan tycka borde ha bidragit till att hans brev fått en större betydelse.

Bland dikterna är den nationalistiska ”Svea” först på tur, därefter andra nationalistiska dikter som ”Flyttfåglarna”, ”Hjälten” och ”Den döde”. Dialogseriens andra upplaga (1989) är den sista antologin att presentera ett av Tegnér's brevutdrag, i vilket han öppet talar om sina

¹⁰⁶ Lewan, 1972 s. 30

¹⁰⁷ Palmberg, 1983 s. 101

känslor till vännen Brinkman. Enligt Lewan ska man ha bytt ut Tegnér's brev innehållande litterära synpunkter till just denna typ av brev, vilket undersökningen visar exempel på.¹⁰⁸

Att Tegnér's nationalistiska dikter är de första som exkluderas beror troligtvis på att dessa tendenser inte passade i den nya, jämlika gymnasieskolan.¹⁰⁹ Speciellt inte mot bakgrund av att nationalromantiken efter andra världskriget förknippats med den nationalsocialistiska ideologin.¹¹⁰

Varken Lpf 94 eller Gy 11 nämner Tegnér vid namn. Ändå kan man tycka att han bör ingå i undervisningen av 1800-talet nationalromantisk litteratur. Detta främst på grund av det stora inflytande han har haft bland tidigare generationer med sin höga popularitet och förmåga både som stilist och som samhällsdebattör såväl genom sina dikter som genom sina brev. Dessa förmågor påtalas av båda de senare läroplanerna, om än med något olika betoning. Lpf 94 betonar vikten av att känna till litterära motiv från olika tider, vilka speglar sin tids (samhälls-)frågor, människors villkor och värdegrund, medan Gy 11 betonar att eleverna ska kunna sätta in olika verk i sitt sammanhang, kunna se relationen mellan verk och samhällsutveckling samt få kunskap om genre och stilistiska drag från olika tider. Dikten "Det eviga", vilken har funnits med sedan Tegnér tog plats i antologierna, är ett gott bidrag till denna del av läroplanens kunskapskrav och mål. Detta pga. att dikten avspeglar sin tids samhällsfrågor genom sitt bidrag i sin tids politik, vilket även visar diktens relation till den rådande samhällsutvecklingen då den tar ställning i Napoleonkriget.

Även om Tegnér's utrymme i de gymnasiala antologierna har minskat sedan 1968, finns han fortfarande representerad som sin tids stora författare, även om den brevkonst han tidigare var så känd för, helt har försvunnit. Tegnér ska dock endast ses som ett exempel på hur olika författare försvinner ut ur skolundervisningen på grund av antologiförfattarnas urval. Hägg och Jansson skriver båda att Tegnér var den störste i sin tid, men att han nu är på väg att försvinna. Trots denna medvetenhet gör de inget anspråk på att vilja ändra detta faktum, utan låter historien ha sin gång.

¹⁰⁸ Lewan, 1972 s. 32

¹⁰⁹ Brink, 1992 s. 47

¹¹⁰ Bergsten, 2007 s. 143

4. Slutsats och sammanfattning

Jag har med hjälp av en komparativ metod gjort en läromedelsanalys av Esaias Tegnér utrymme i sju litteraturantologier för gymnasieskolan från 1968-2004. I min analys har jag undersökt hur stort procentuellt utrymme Tegnér får, samt hur många och vilka av hans verk som får presentera författaren.

Mot bakgrund av att Tegnér av nutida litteraturhistoriker, sammankopplat hans nationalromantiska diktning med den nationalsocialistiska ideologin, har jag ställt mig frågan om Tegnér får ett allt mindre utrymme i gymnasieskolans litteraturantologier. Min undersökning visar att så är fallet.

Man kan även se tydliga tendenser på ett subjektivt förhållningssätt till författaren. I de antologier där Tegnér haft en starkt framträdande roll, behåller han sin position även i senare upplagor. Över hela tidsperioden 1968-2004 får han dock en betydligt mindre framträdande roll, även om han generellt presenteras som sin tids största poet.

Jag har även undersökt den diskussion som förts kring Tegnér under perioden för att se om man kan finna ett samband mellan diskussionen och hans förändringar i litteraturantologierna. Jag har också tittat på gymnasieskolans läroplaner Lgy 65, Lpf 94 och Gy 11 för att se i vilken omfattning Tegnér anses tillhöra litteraturundervisningen i dessa.

Gymnasieskolans första läroplan Lgy 65, lyfter fram Tegnér som en författare av särskild betydelse och tillhörande den obligatoriska litteraturen. Senare, mindre detaljerade läroplaner, nämner inga författare eller verk alls. Däremot går dessa att tolka på ett sätt som gör att Tegnér fortfarande hör till litteraturundervisningen i gymnasieskolan.

5. Käll- och litteraturförteckning

Antologier

Jansson, Ulf (1998) *Levande texter*. Almqvist & Wiksell/Liber AB: Uppsala.

Jansson, Ulf (2004) *Levande texter*. Almqvist & Wiksell/Liber AB: Uppsala.

Mjöberg, Jöran (1968) *Dröm och verklighet. Nordisk och utländsk skönlitteratur belyst av konst och musik i urval för det nya gymnasiet*. Liberläromedel: Malmö.

Rydén Hugo, Stenhag Gunnar, Widing Dick, Husén Lennart, Lindskog Runo och Melin Lars (1977) *Från Bibeln till Blanche*. Natur & Kultur: Stockholm.

Tideström, Gunnar och Tarschys, Bernhard (1968) *Dikt och tanke*. Gleerups: Lund.

Tideström, Gunnar och Tarschys, Bernhard (1978) *Dikt och tanke*. Liber Läromedel: Lund.

Widing Dick, Rydén Hugo, Eriksson Dixie, Lundsskog Runo och Stenhag Gunnar (1989) *Antologi 2. Från Swift till Selma Lagerlöf*. Natur & Kultur: Stockholm.

Tryckta källor

Ardelius, Lars (red.) (1977) *Författarnas litteraturhistoria*. Författarförlaget.

Bergsten, Staffan (2007) *Den svenska poesins historia*. Bookwell: Finland.

Brennecke, Detlef (1983) ”Är Tegnér en humbug? Den svenske klassikern i nutida författaropinion” i *Tegnérbildens förvandlingar: Föreläsningar hållna vid Tegnérsymposiet i Lund 11-13 november 1982*. Lund 1983.

Brink, Lars (1992) *Gymnasiets litterära kanon. Urval och värderingar i läromedel 1910-1945*. Diss. Uppsala.

Danielsson, Annica (1988) *Tre antologier – tre verkligheter. En undersökning av gymnasiets litteraturförmedling 1945-1975*. Diss. Studentlitteratur: Lund.

Flyckeberg Charlotte och Gullbrand Inga-Lena (1998) *Kanon eller kakofoni? Synen på litteratur i kulturpolitik och gymnasieskolan på 1970-talet och 1990-talet*. Högskolan i Borås. Magisteruppsats.

Hägg, Göran (1996) *Den svenska litteraturhistorien*. Centraltryckeriet AB: Borås.

Helgeson, Paulina och Nordenstam, Anna (red.) (2003) *Brevkonst*. Brutus Östlings Bokförlag: Stockholm.

Palmborg, Nils (1983) ”Tegnér och hans brevtgivare” i *Tegnérbildens förvandlingar: Föreläsningar hållna vid Tegnérsymposiet i Lund 11-13 november 1982*. Lund 1983.

Tingsten, Herbert (1969) *Gud och fosterlandet. Studier i hundra års skolpropaganda*. Stockholm.

Lewan, Bengt (1972) *Tegnér i skolan. Målsättningar i litteraturundervisningen 1840-1970*. Lund.

Wrede, Johan (1983) ”Runeberg och Tegnér” i *Tegnérbildens förvandlingar: Föreläsningar hållna vid Tegnérsymposiet i Lund 11-13 november 1982*. Lund 1983.

Elektroniska källor

Bergsten, Stefan, (2006-08-07) ”Kanondebatten: en historisk kanon.”

<http://www.ne.se/rep/kanondebatten-en-historisk-kanon> [2012-04-11]

Liber, ”Svenska och Engelska. Katalog gy/vux.”

www.liber.se/Gymnasium/Kataloger/Svenska--Engelska/ [2012-04-12]

Liber, ”Janssonpaketet och Gy2011.”

<http://www.liber.se/Gymnasium/GY2011/Janssonpaketet-och-GY2011/> [2012-04-15]

Kursplaner

Gy 11 - Kursplan för ämnet Svenska (skolverket.se)

Lpf 94 – Kursplan för ämnet Svenska (skolverket.se)

Läroplan för gymnasiet. (1965) Utbildningsförlaget: Stockholm.

Bilaga 1

Mest populära läromedel producerade under 1960–70-talet enligt KB:s katalogsökning. Sorterade efter ”antal bibliotek”. De första fem i listan.

Sortering: antal bibliotek ▾ Gruppering: ingen ▾ Träffar per sida: 10 ▾ ?		
1. ☐	Dikt och tanke : litteratururval för gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer. 1 1978[1967]. - [3. uppl.], 5. tr. Bok Läromedel	12 bibliotek
2. ☐	Dröm och verklighet : nordisk och utländsk skönlitteratur belyst av konst och musik i urval för det nya gymnasiet. 1 1967 Bok Läromedel	12 bibliotek
3. ☐	Dikt och tanke : litteratururval för gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer. 2 1976[1968]. - 3. uppl., 4. tr. Bok Läromedel	9 bibliotek
4. ☐	Dröm och verklighet : nordisk och utländsk skönlitteratur belyst av konst och musik i urval för det nya gymnasiet / [utg. av] Jöran Mjöberg 1966- Bok Läromedel	8 bibliotek
5. ☐	Dröm och verklighet : nordisk och utländsk skönlitteratur belyst av konst och musik i urval för det nya gymnasiet. 2 1968 Bok Läromedel	9 bibliotek

Mest populära läromedel producerade under 80-talet enligt KB's katalogsökning. Sorterade efter "antal bibliotek". De första fem i listan.

Sortering: antal bibliotek ▾ Gruppering: ingen ▾ Träffar per sida: 10 ▾ ?		
1.	 <p>Antologi för gymnasieskolan. 2, Från Swift till Selma Lagerlöf 1989 Bok Läromedel</p>	16 bibliotek
2.	 <p>Antologi för gymnasieskolan. 1, Från Gilgamesh till Agneta Horn 1988 Bok Läromedel</p>	14 bibliotek
3.	 <p>Dikt och tanke : litteratururval för gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer. 4 / av Gunnar Tideström ... 1984 Bok Läromedel</p>	15 bibliotek
4.	 <p>Dikt och tanke : litteratururval för gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer. 3 1983. - 6. uppl. Bok Läromedel</p>	10 bibliotek
5.	 <p>Antologi för gymnasieskolan / Dick Widing ... 1988- Bok Läromedel</p>	9 bibliotek